

**ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΣΕ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥΣ**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΕΙΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Λιανός Α. Νικόλαος, Καθηγητής
Παπαγιαννόπουλος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής
Τρακοσοπούλου Κορνηλία, Διδάσκουσα 407/80

Ξάνθη 2017

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Γλιά Αικατερίνη
Κοσμίδου Γεωργία - Μαρία

1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Νησίδα Αγίου Αχιλλείου

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου. Στόχος της εργασίας είναι η δημιουργία σύγχρονων κατασκευών για την προστασία και ανάδειξη του ναού. Παράλληλα, γίνονται προτάσεις ανάπλασης για την ευρύτερη περιοχή.

Ο ναός του Αγίου Αχιλλείου βρίσκεται στην ομώνυμη νησίδα στη λίμνη της μικρής Πρέσπας, η οποία απέχει 60χλμ από τη Φλώρινα. Είναι το δεύτερο κατοικημένο νησί στην Ελλάδα μετά το νησί στα Γιάννενα. Το όνομά του έχει προκύψει από παραφθορά του ονόματος του Αγίου Αχιλλείου, επισκόπου της Λάρισας τον 4ο αιώνα. Στη νοτιοδυτική όχθη του νησιού υπήρχε ρωμαϊκός και βυζαντινός οικισμός, ο οποίος σύμφωνα με επιγραφές που ανακαλύφθηκαν ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Λύκη. Στο νησάκι υπάρχουν αρκετές βυζαντινές εκκλησίες, από τις οποίες σημαντικότερη είναι η τρίκλιτη Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου. Άλλες εκκλησίες στο νησί είναι η βασιλική των Δώδεκα Αποστόλων (11ος αιώνας), ο ναός του Αγίου Δημητρίου (14ος αιώνας), η βασιλική του Αγίου Γεωργίου (15ος αιώνας) και η εκκλησία της Παναγίας Πορφύρας.

Η λίμνη της μικρής Πρέσπας βρίσκεται σε υψόμετρο 850 μ. ενώ το νησί φτάνει τα 870 μ. Το νησί χαρακτηρίζεται από μεγάλο οικοσύστημα και επικρατεί έντονα το φυσικό τοπίο.

Αρχικά η προσέλευση στο νησί γινόταν με βάρκες μέχρι το 2001 που κατασκευάστηκε μία πλωτή ξύλινη γέφυρα 800μ. για την ευκολότερη και ασφαλέστερη μετακίνηση τόσο των κατοίκων, όσο και των επισκεπτών. Η γέφυρα καταλήγει στη "μύτη" του νησιού και στον οικισμό, ο οποίος έχει περίπου 11 σπίτια και 21 κατοίκους και βρίσκεται σε υψόμετρο 853 μ. Στη συνέχεια της γέφυρας υπάρχει μονοπάτι το οποίο καταλήγει στη Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου. Σχεδόν όλο το νησί είναι προσπελάσιμο, εκτός από κάποια δύσβατα τμήματα κοντά στη λίμνη λόγω πυκνής βλάστησης.

Περιοχή Μελέτης

Βασιλική Αγίου Αχιλλείου

Παναγιά Πορφύρα

Άγιος Αχιλλείος

Άγιος Δημήτριος

Άγιος Γεώργιος

Εκκλησίες στη νησίδα του Αγίου Αχιλλείου

ΠΕΖΟΓΕΦΥΡΑ

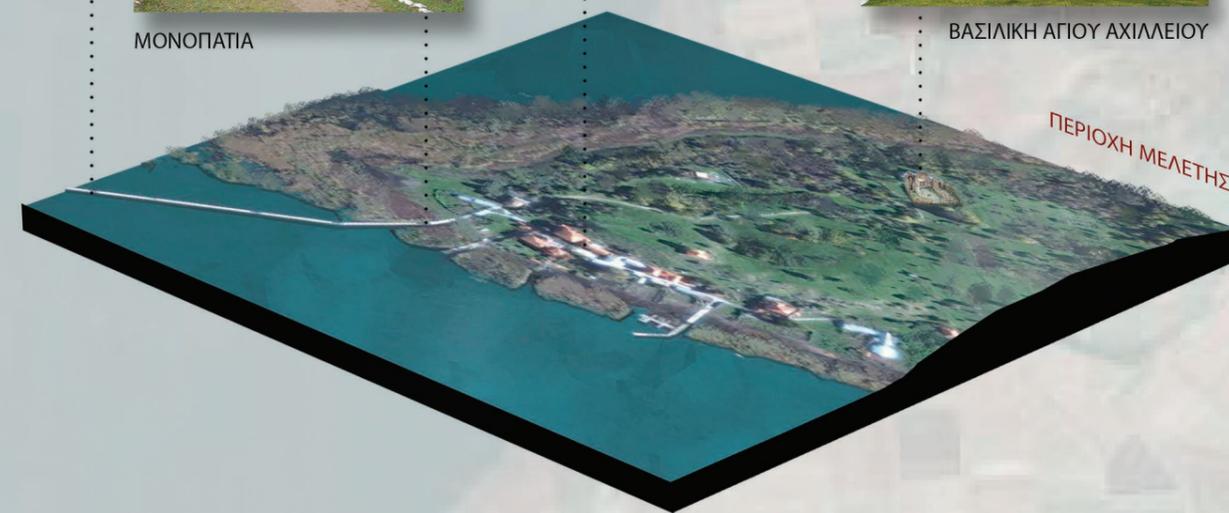
ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ - ΛΙΜΑΝΑΚΙ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

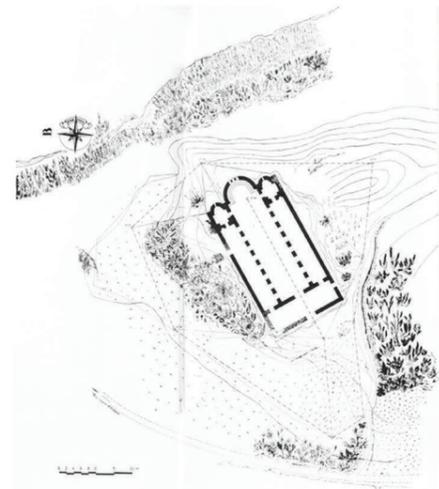
2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα ερείπια της βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου βρίσκονται στη βορειοανατολική πλευρά του ομώνυμου νησιού στη λίμνη της Μικρής Πρέσπας. Ο ναός ιδρύθηκε από τον τσάρο των Βουλγάρων Σαμουήλ το 983 ή 986 μ.Χ., ο οποίος, μετά τη νίκη του κατά των Βυζαντινών και την κατάληψη της Λάρισας, μεταφέρει από εκεί τα λείψανα του Αγίου Αχιλλείου (Επισκόπου Λάρισης στα χρόνια του Μεγάλου Κωνσταντίνου) στην Πρέσπα, που εκείνη την εποχή αποτελούσε τον πυρήνα του βουλγαρικού κράτους. Παρά τις αλληπάλληλες καταστροφές και λεηλασίες του ναού από διάφορους επιδρομείς, οι κάτοικοι της περιοχής τον ανακατασκευάζουν πολλές φορές και συνεχίζουν να τον χρησιμοποιούν ως το βασικό λατρευτικό κέντρο μέχρι τα μέσα του 15ου ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΝΑΟΥ

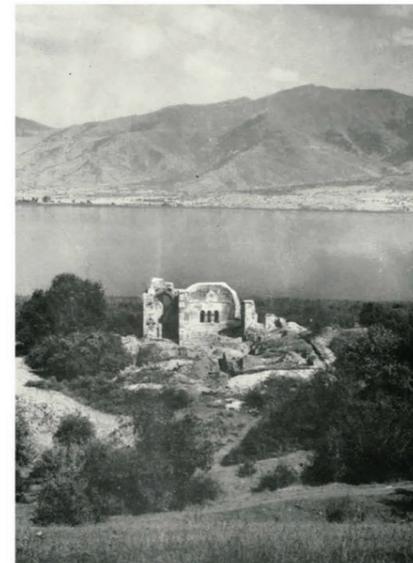
Ο ναός του Αγίου Αχιλλείου ανήκει στον τύπο της ξυλόστεγης βασιλικής. Πρόκειται για μια μεγάλη βασιλική με δύο πεσοστοιχίες που την χωρίζουν σε τρία κλίτη, με μέγιστες διαστάσεις κάτοψης 22.00x44.70μ. Το κεντρικό κλίτος με πλάτος 9.25μ είναι πολύ μεγαλύτερο από τα πλαϊνά που έχουν πλάτος 4.25μ. και καταλήγει στην Α. πλευρά στο ιερό βήμα. Η ημικυλινδρική κόγχη - η αψίδα του ιερού βήματος σε κάτοψη έχει λάβει μορφή υπερυψωμένου ημικυκλίου και στον άξονά της βρίσκεται ένα τρίλοβο παράθυρο.

Συμμετρικά προς το ιερό βήμα στις Α. άκρες των πλαγίων κλιτών, υπάρχουν τα παραβήματα (η Πρόθεση και το Διακονικό) που επικοινωνούν με αυτό με μικρά (στενά και χαμηλά) ανοίγματα. Η μορφή των παραβημάτων, σε κάτοψη έχει σχήμα εγγεγραμμένου σταυρού με συνεπτυγμένες τις κεραίες που στηρίζουν την ψηλή σχετικά "σφεδόνη" (τύμπανο) του τρούλλου. Η αψίδα της Προθέσεως και του Διακονικού είναι ημικυλινδρική εσωτερικά και εξωτερικά και καλύπτεται, όπως και η αψίδα του ιερού βήματος με τεταρτοσφαίριο. Στη Δ. πλευρά της βασιλικής βρίσκεται ο νάρθηκας. Το Νότιο κλίτος βρίσκεται σε ψηλότερη στάθμη (+0,90) από τη στάθμη του δαπέδου της βασιλικής (το θεωρητικό +0.00)

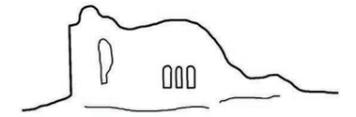
Χαρακτηριστικά παραδείγματα άλλων τρίκλιτων ξυλόστεγων Βασιλικών είναι η Βασιλική της Αχειροποίητου στη Θεσσαλονίκη, ο τρίκλιτος ναός Αγίου Απολλινναρίου του Νέου, στη Ραβέννα της Ιταλίας, η Μονή Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη κ.α

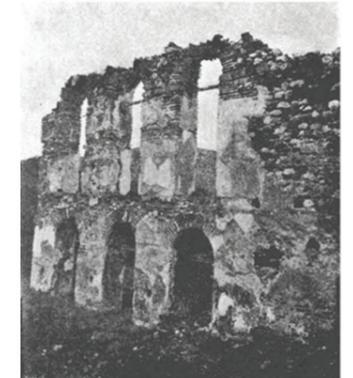
Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής της Βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου από τον καθηγητή Ν. Μουτσόπουλο

Άποψη των ερειπίων της βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου μετά το πέρας της περιόδου των εργασιών καθαρισμού κατά το φθινόπωρο 1965 (Ν. Μουτσόπουλος)

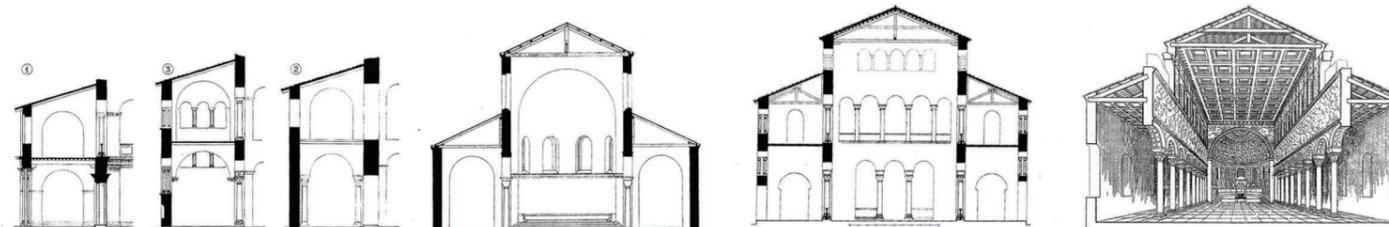

Βόρειο κλίτος της Βασιλικής σε Φωτογραφία το 1899 (Π.Ν.Μιλιούκωφ)

Η Β. πεσοστοιχία της Βασιλικής το 1899 (Π.Ν. Μιλιούκωφ)

Παραδείγματα ξυλόστεγων τρίκλιτων Βασιλικών

Τομές στο Νάρθηκα. 1) Μονή Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη 2) Βασιλική Νικοπόλεως στη Νικόπολη 3) Βασιλική της Αχειροποίητου στη Θεσσαλονίκη

Κατά πλάτος τομή της τρίκλιτης βασιλικής του Παρεντίου

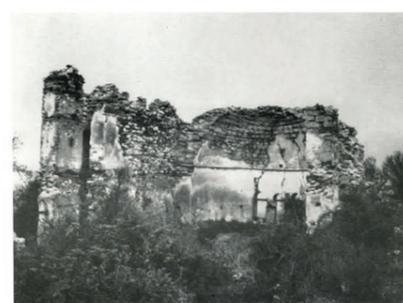
Τομή κατά πλάτος της τρίκλιτης βασιλικής της Αχειροποίητου στη Θεσσαλονίκη

Προοπτική κατά πλάτος τομή του τρίκλιτου ναού Αγίου Απολλινναρίου του Νέου, στη Ραβέννα της Ιταλίας

Πριν την ανασκαφή

ΒΑ άποψη των ερειπίων το 1959

Άποψη των ερειπίων του κεντρικού κλίτους και της αψίδας του ιερού το 1959

Όψη του μνημείου από τα δυτικά πριν τις εργασίες αποκατάστασης

Μετά την ανασκαφή

ΒΑ άποψη των ερειπίων μετά τις εργασίες στερέωσης και καθαρισμού από την Αρχαιολογική Υπηρεσία (1996-97)

Άποψη της βασιλικής μετά τις εργασίες καθαρισμού

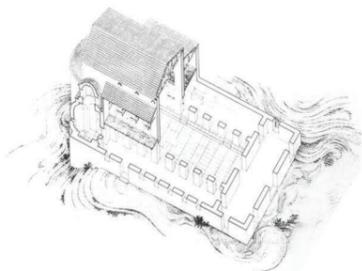
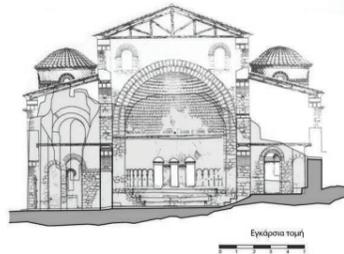
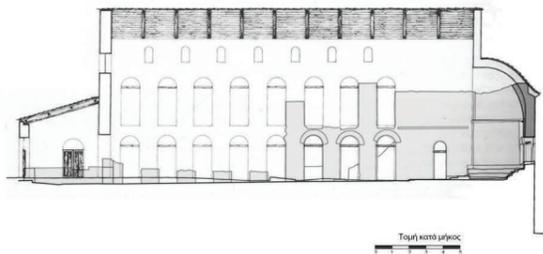
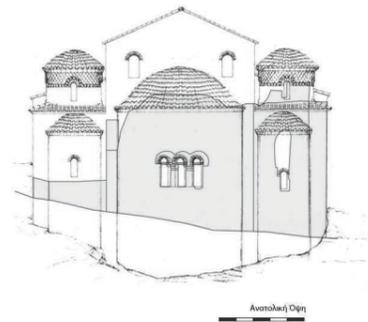
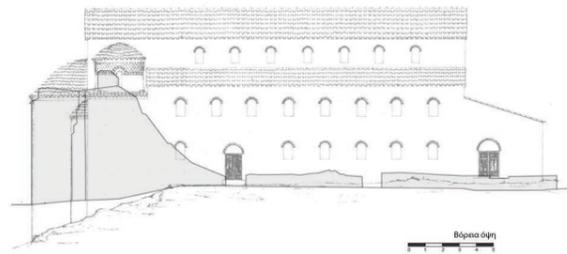
Όψη του μνημείου από τα δυτικά μετά τις εργασίες αποκατάστασης

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

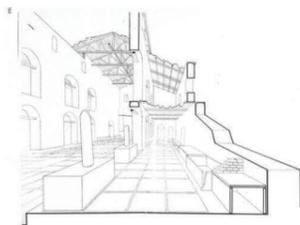
Το 1961 ξεκίνησαν οι ανασκαφικές έρευνες του ναού από τον καθηγητή κ. Νικόλαο Μουτσόπουλο. Στη νότια κεραία του διακονικού βρέθηκε τάφος, που καλύπτεται από μια ανάγλυφη ασβεστολιθική πλάκα στον οποίο φυλασσόταν το λείψανο του Αγίου Αχιλλείου. Στο νότιο κλίτος βρέθηκαν άλλοι 4 τάφοι από τους οποίους ξεχωρίζει αυτός μέσα στον οποίο βρέθηκε ένα μεταξωτό χρυσοϋφαντο κομμάτι υφάσματος, με απεικονίσεις αετών μέσα σε κύκλους διακοσμημένους με φυτικά μοτίβα. Η χρονολόγηση του υφάσματος στον 10ο αιώνα και τα υπόλοιπα ευρήματα οδήγησαν τον καθηγητή Ν. Μουτσόπουλο στη διατύπωση της άποψης ότι ο τάφος ενδεχομένως ανήκε στον τσάρο των Βουλγάρων Σαμουήλ.

Το 1997 ξεκίνησαν οι εργασίες στερέωσης του μνημείου από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, καθώς οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες επιβάρυναν σημαντικά την κατάστασή του. Σημαντικότερα ήταν τα προβλήματα ευστάθειας που αντιμετώπιζε τμήμα της βόρειας πεσοστοιχίας, της οποίας οι πεσοοί σώζονταν σε μεγάλο ύψος, ασύνδετοι όμως μεταξύ τους. Για την καλύτερη στήριξη τους ανακατασκευάστηκαν τρία τόξα ανάμεσα στους πεσοούς. Ακόμη ανακατασκευάστηκαν τα δύο τόξα στις εισόδους επικοινωνίας του Διακονικού με τον υπόλοιπο ναό και επισκευάστηκε το δάπεδο. Στις εργασίες αυτές οφείλεται και η μορφή του ναού σήμερα, όπου σώζεται τμήμα των τοίχων και μεγάλο μέρος της αψίδας του

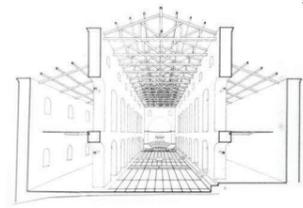
3. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

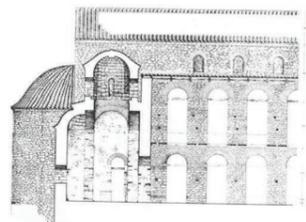
Ισομετρική τομή της Βασιλικής

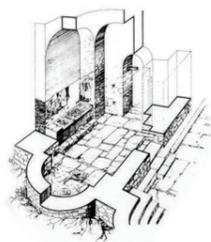
Προοπτική τομή

Προοπτική τομή

Τομή κατά μήκος στην Πρόθεση

Προοπτική τομή στο διακονικό

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Σήμερα, ο ναός σώζεται σε ερειπιώδη κατάσταση. Τα τμήματα του ναού που διατηρούνται σε καλύτερη κατάσταση είναι η Πρόθεση, όπου σώζεται και ένα μικρό μέρος του τρουλίσκου της αψίδας, μέρος του τεταρτοσφαιρίου της αψίδας του ιερού βήματος, μέρος του Διακονικού και δύο πεσσοί της Β. πεσσοστοιχίας.

Αντίθετα τμήματα του ναού που έχουν πάθει τις μεγαλύτερες καταστροφές είναι η Β. εξωτερική τοιχοποιία, η ΝΑ γωνία του Διακονικού, το Δ. τμήμα των δύο πεσσοστοιχιών και η τοιχοποιία του νάρθηκα.

Ο καθηγητής Νικόλαος Μουτσόπουλος έκανε μια πρόταση αναπαράστασης της μορφής του ναού. Σχέδια της οποίας παρατίθενται και δείχνουν το μεγάλο ύψος που είχε ο ναός, κάτι που σήμερα δεν είναι εμφανές.

4. ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΙΔΕΑ

Σήμερα, το μνημείο αποτελεί έναν επισκέψιμο χώρο και σημείο κατατεθέν του νησιού, που όμως δεν προσδίδει καμία πληροφορία από την ιστορία του στον επισκέπτη, εκτός από την ίδια την μορφή του που είναι εντυπωσιακή στο πέρασμα των χρόνων.

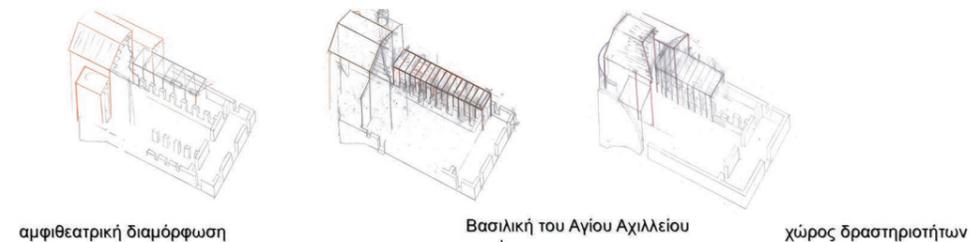
Η βασική συνθετική ιδέα στηρίχθηκε στη δημιουργία ενός μουσειακού χώρου εντός του μνημείου, με πρωτεύοντα στόχο την προστασία του και στη συνέχεια την ανάδειξη και την ενημέρωση των επισκεπτών. Με γνώμονα αυτές τις 3 αρχές :

- Ο χώρος του μουσείου, τοποθετήθηκε στο νότιο κλίτος, στο σημείο των τάφων για την προστασία τους και την ανάδειξη τους με πιθανή την επιστροφή των οστών.
- Κατασκευή στεγαστρών στο μεγαλύτερο μέρος του σωζόμενου τμήματος, που αναπαριστούν αλλά δεν μιμούνται την αρχική μορφή της εκκλησίας. Συγκεκριμένα:

1. Δημιουργία μεταλλικής κατασκευής δυο επιπέδων στο νότιο κλίτος, στο χώρο του μουσείου. Το πρώτο επίπεδο είναι ένας θερμαινόμενος χώρος για την έκθεση των τάφων και την προβολή της ιστορίας του ναού. Το δεύτερο επίπεδο είναι ημιυπαίθριος χώρος, που συμβολίζει την ύπαρξη πιθανού υπερώου και στεγάζεται με μονόρριχτο μεταλλικό στέγαστρο. Η σύνδεση μεταξύ των δυο επιπέδων γίνεται μέσω μεταλλικής σκάλας σε μορφή "Γ".

2. Δημιουργία δίρριχτου μεταλλικού στέγαστρου στην ανατολική πλευρά του ναού, επάνω από το ιερό.

3. Για τη στέγαση του Διακονικού προστέθηκε, σε χαμηλότερο ύψος από τη μονόρριχτη στέγαση, μεταλλικό στέγαστρο με γυάλινο κυλινδρικό στοιχείο, που αναπαριστά τον τρούλο που υπήρχε.

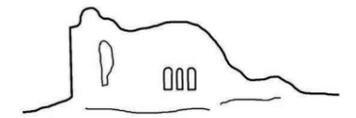
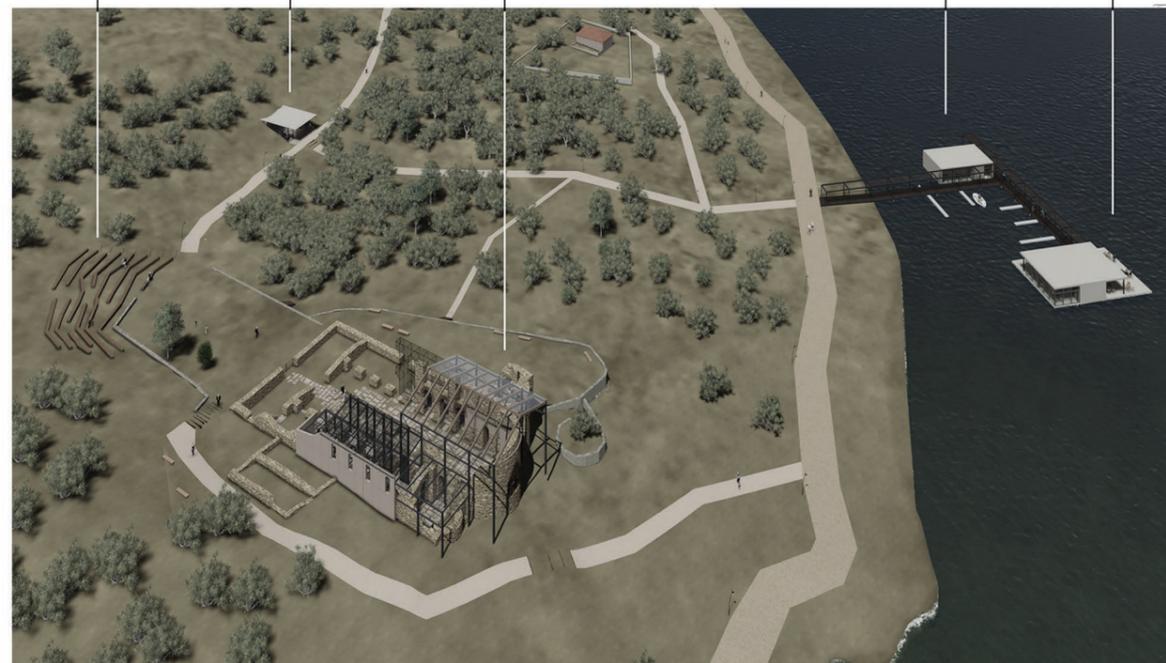
αμφιθεατρική διαμόρφωση

χώρος ενημέρωσης

Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου

χώρος δραστηριοτήτων

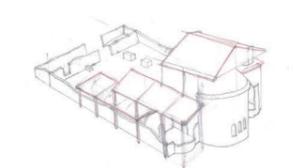
χώρος εστίασης

- Για την αποφυγή έντονης αντίθεσης, αλλά παράλληλα και το διαχωρισμό μεταξύ της νέας κατασκευής με την εκκλησία, επιλέχθηκαν υλικά ελαφριάς μορφής. Η επέμβαση είναι μεταλλική κατασκευή, με εξαίρεση τα δοκάρια του κεντρικού στεγαστρου που είναι από επικολλητή ξυλεία. Τα υποστυλώματα τοποθετήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να ορίζουν την πεσσοστοιχία εσωτερικά του ναού.

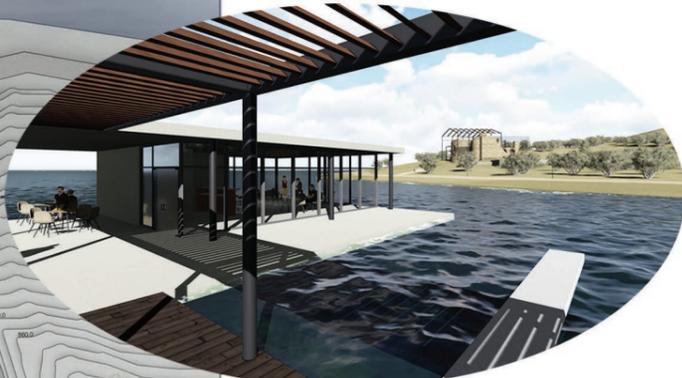
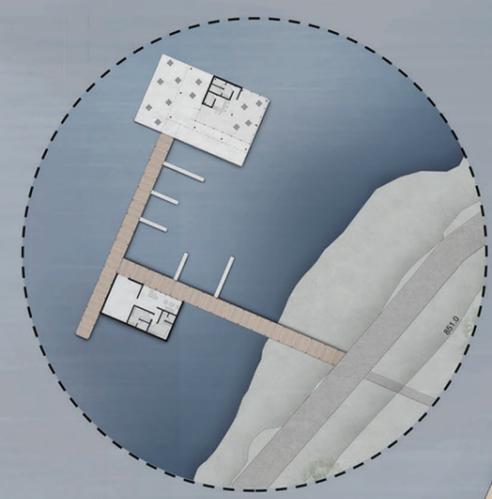
Για τη μερική διαφάνεια του χώρου και της αναπαράστασης των πεσσοστοιχιών στο εσωτερικό τμήμα της Βασιλικής, επιλέχθηκε ως στοιχείο πλήρωσης μεταλλικό πλέγμα (architecture wire mesh). Συγκεκριμένα, τοποθετήθηκε στη Νότια πεσσοστοιχία, στην όψη της μεταλλικής κατασκευής, και στη Βόρεια ως απόδοση της συνέχειας της υπάρχουσας.

Τέλος, έγινε αναπαράσταση ενός μέρους του Νότιου τοίχου με ξηρά δόμηση, στοιχείο που υποδηλώνει την εσωστρέφεια του ναού. Αντίστοιχα στο εσωτερικό τμήμα του ναού επιλέχθηκε διαφάνεια στις όψεις.

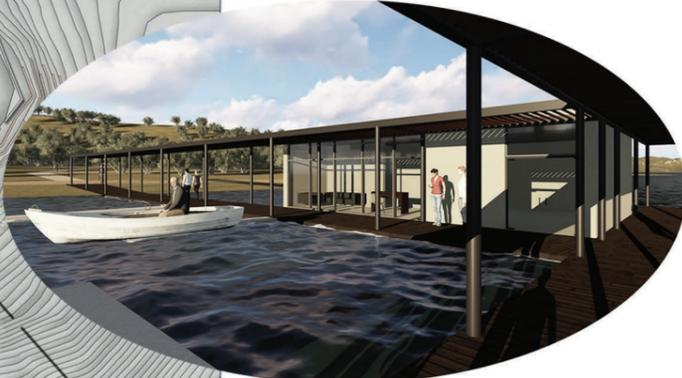

5. MASTERPLAN

6. ΚΑΤΟΨΕΙΣ

Άποψη του χώρου εστίασης

Άποψη του χώρου δραστηριοτήτων

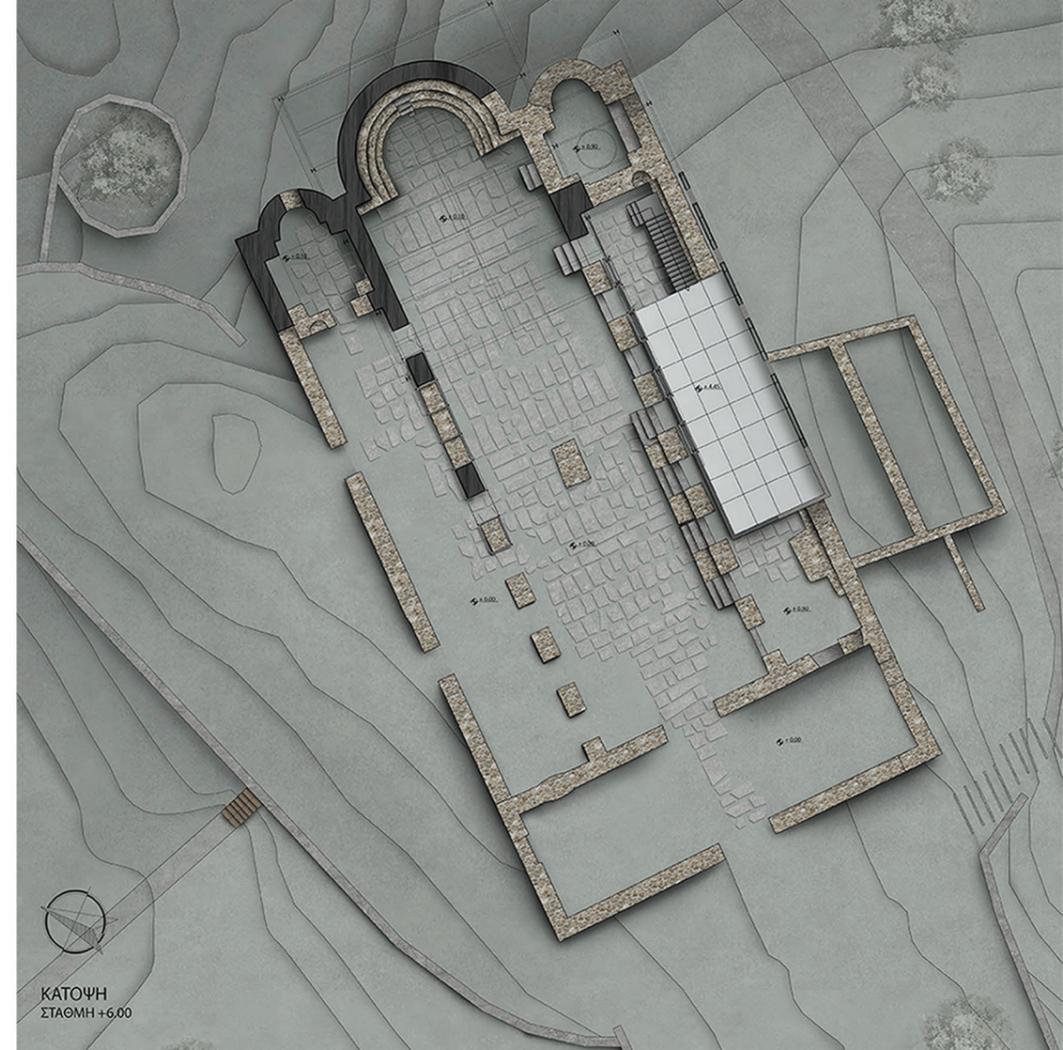
Άποψη του υπαίθριου χώρου μπροστά από το ναό

Άποψη του χώρου ενημέρωσης

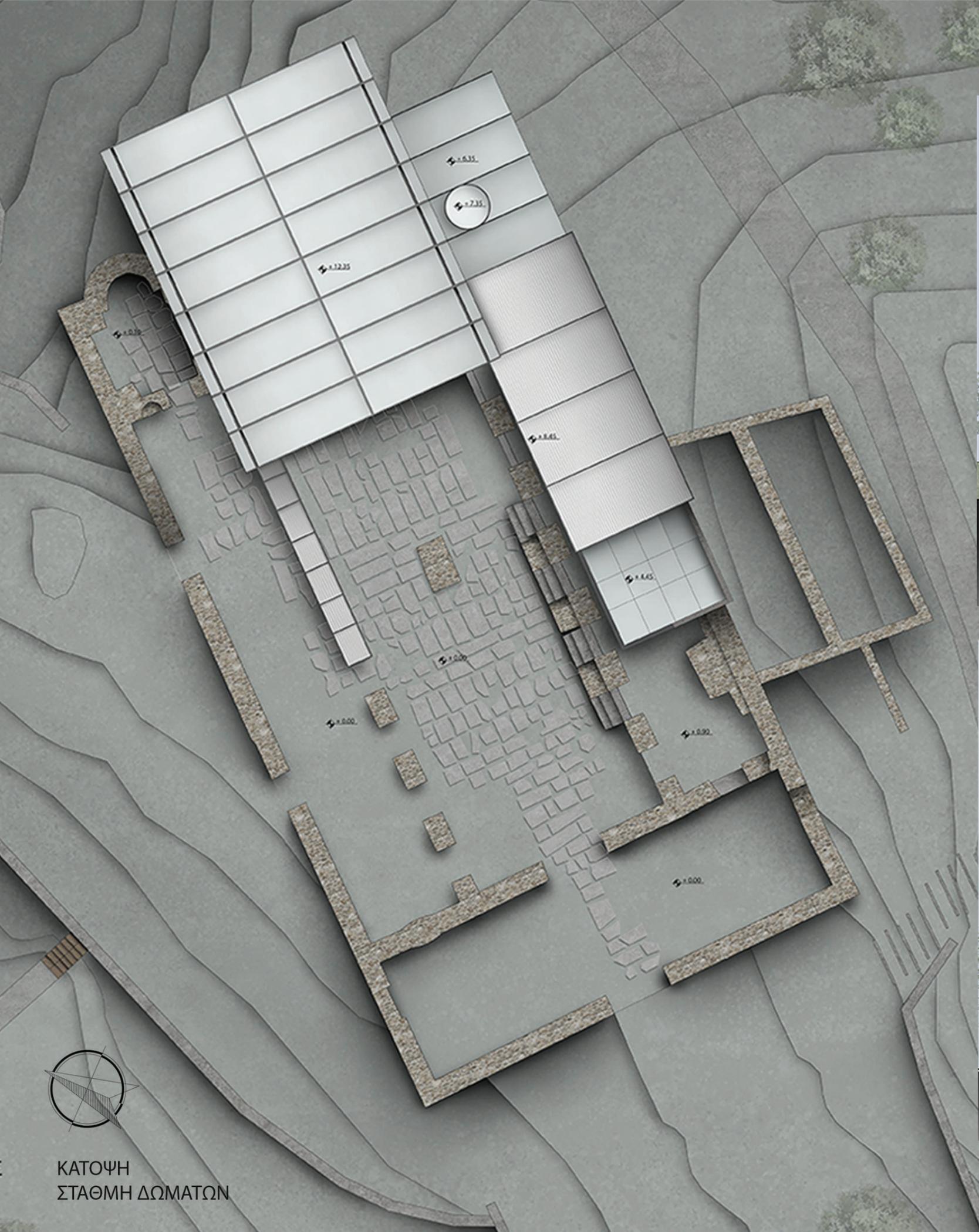

ΚΑΤΟΨΗ
ΣΤΑΘΜΗ +1.50

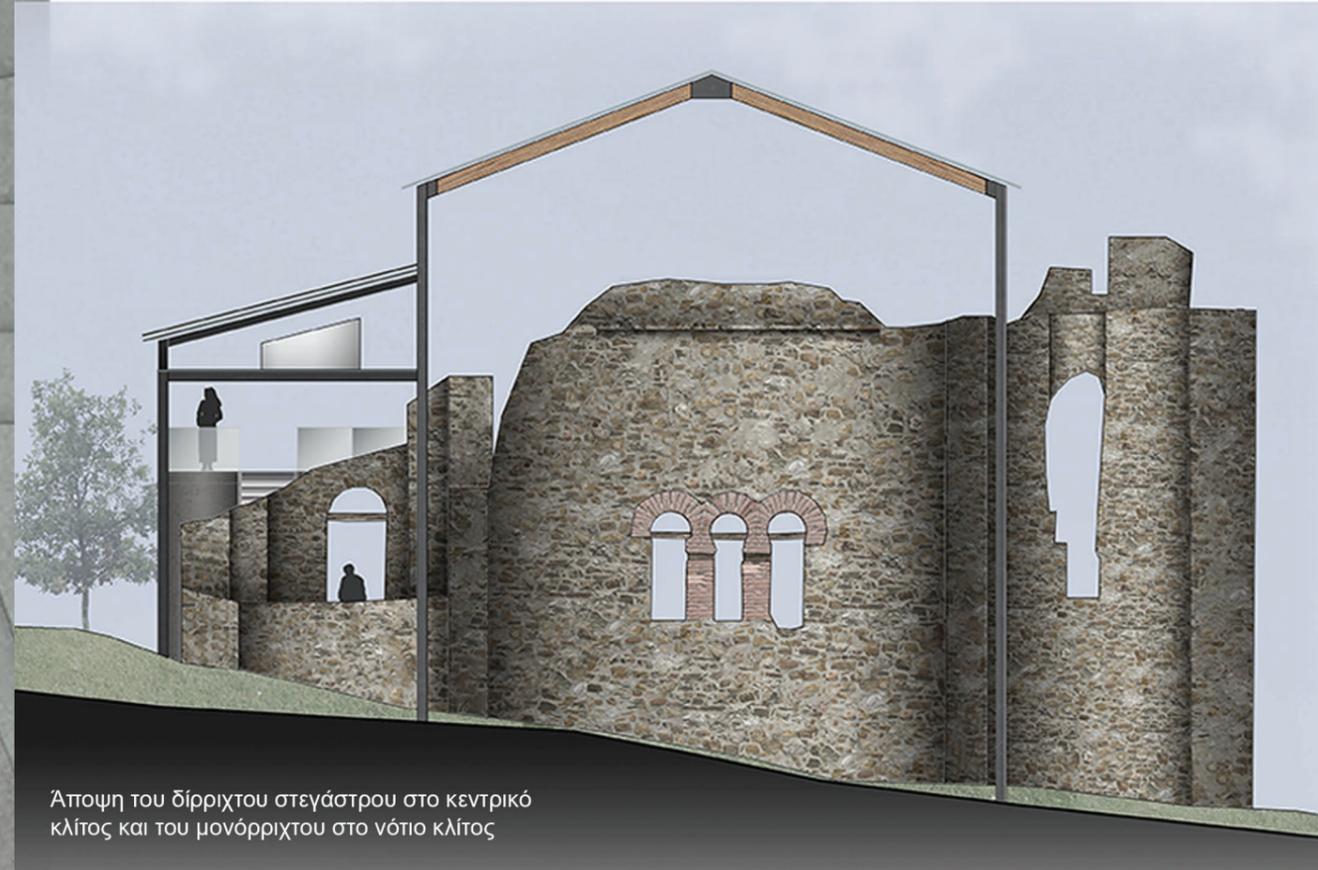

ΚΑΤΟΨΗ
ΣΤΑΘΜΗ +6.00

7.ΟΨΕΙΣ / ΤΟΜΕΣ

ΚΑΤΟΨΗ
ΣΤΑΘΜΗ ΔΩΜΑΤΩΝ

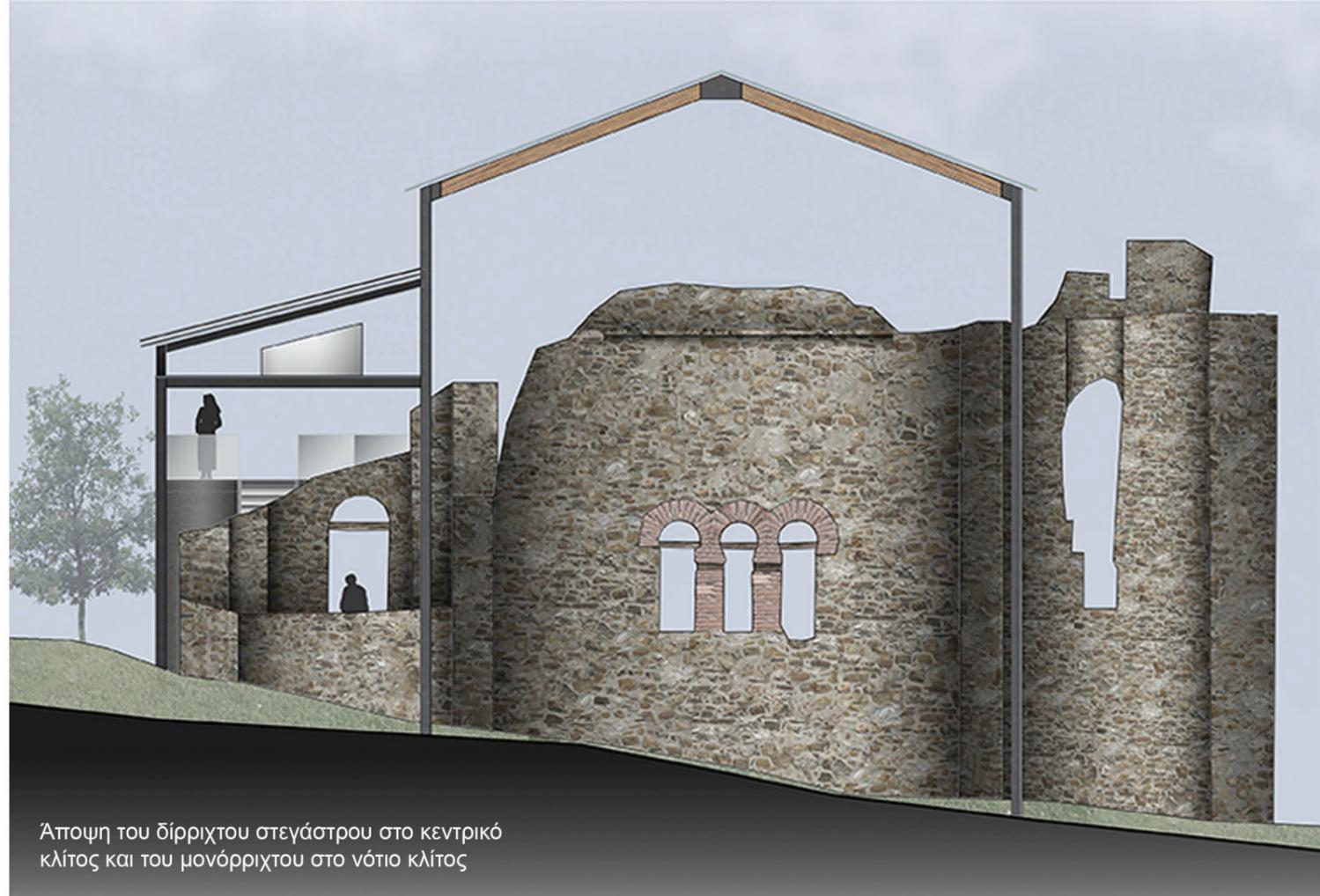
Άποψη του δόρυχτου στεγαστρου στο κεντρικό κλίτος και του μονόρυχτου στο νότιο κλίτος

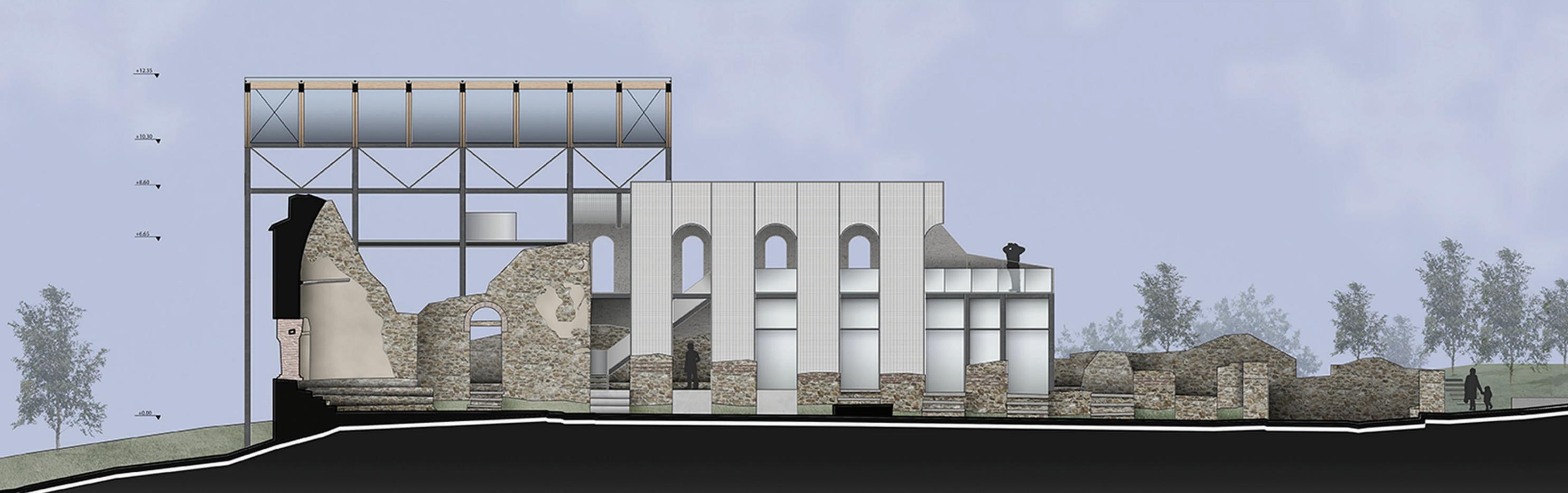
Άποψη του εσωτερικού του ναού. Αίσθηση του ύψους

Άποψη του εσωτερικού του ναού. Αίσθηση του ύψους

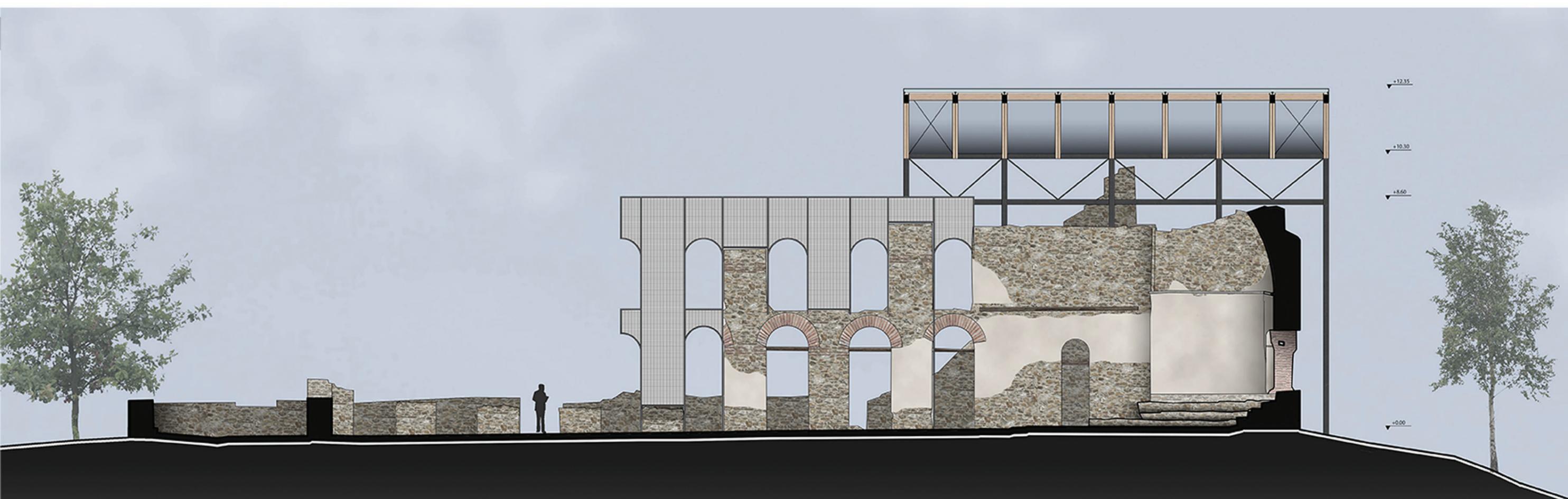
Άποψη του δίδροχτου στεγάστρου στο κεντρικό κλίτος και του μονόροχτου στο νότιο κλίτος

Εγκάρσια τομή στο κεντρικό κλίτος προς το χώρο του μουσείου. Άποψη της όψης του μουσείου και της κατασκευής από το architectural wire mesh.

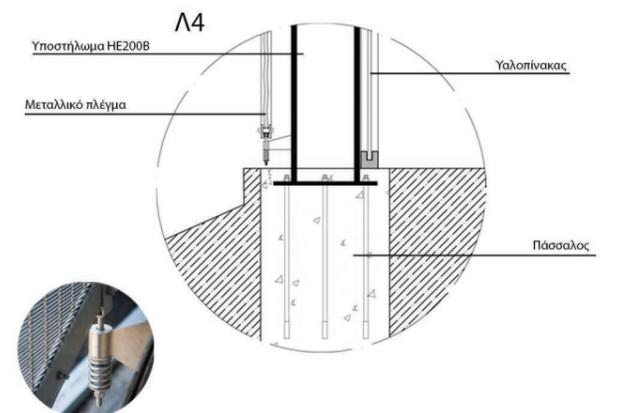
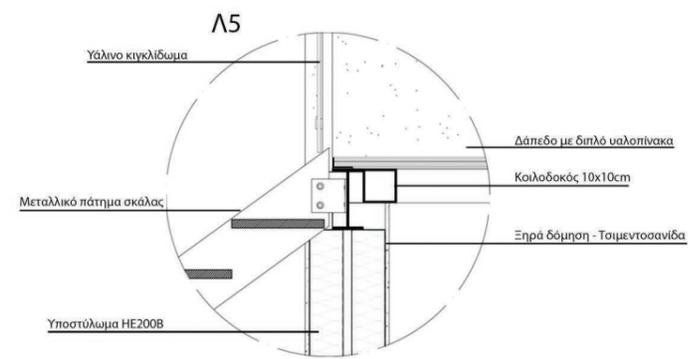
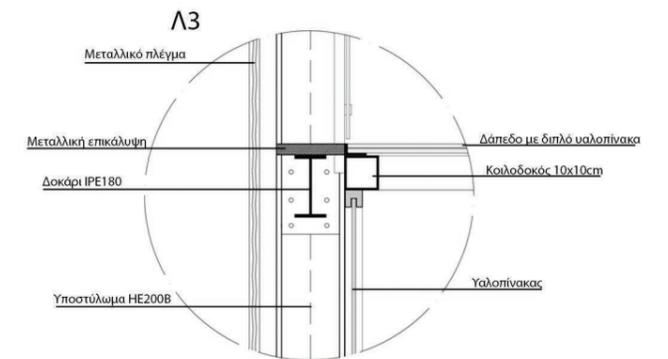
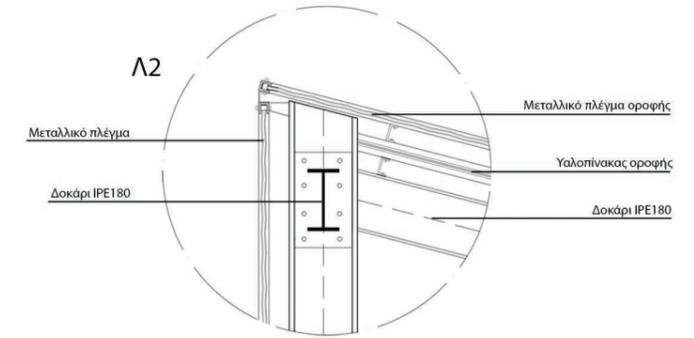
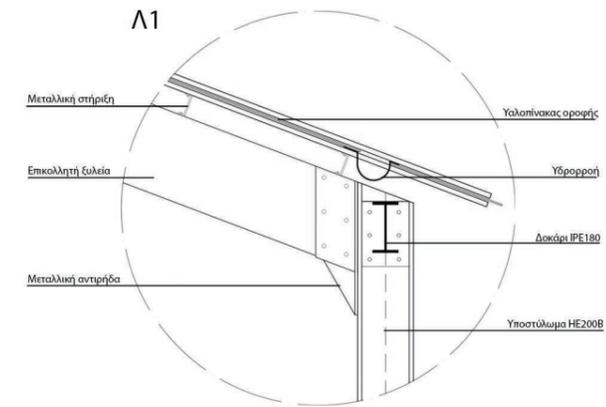
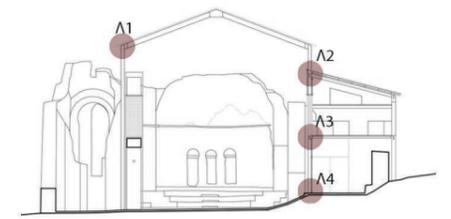
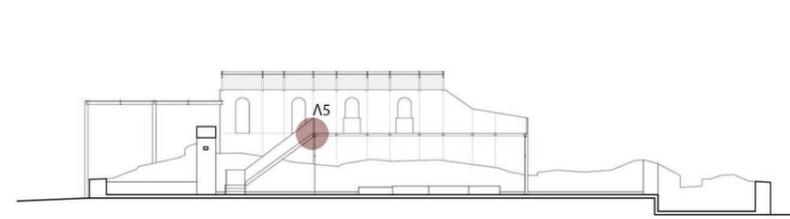
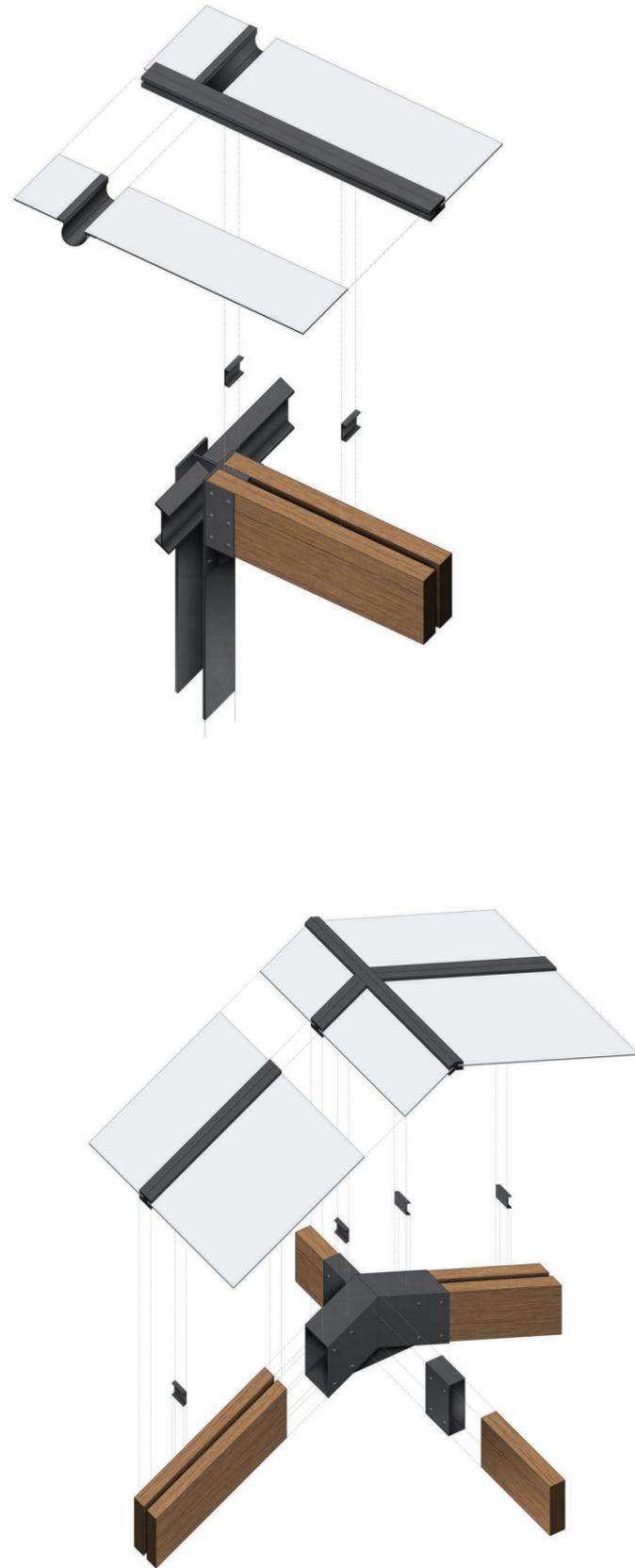
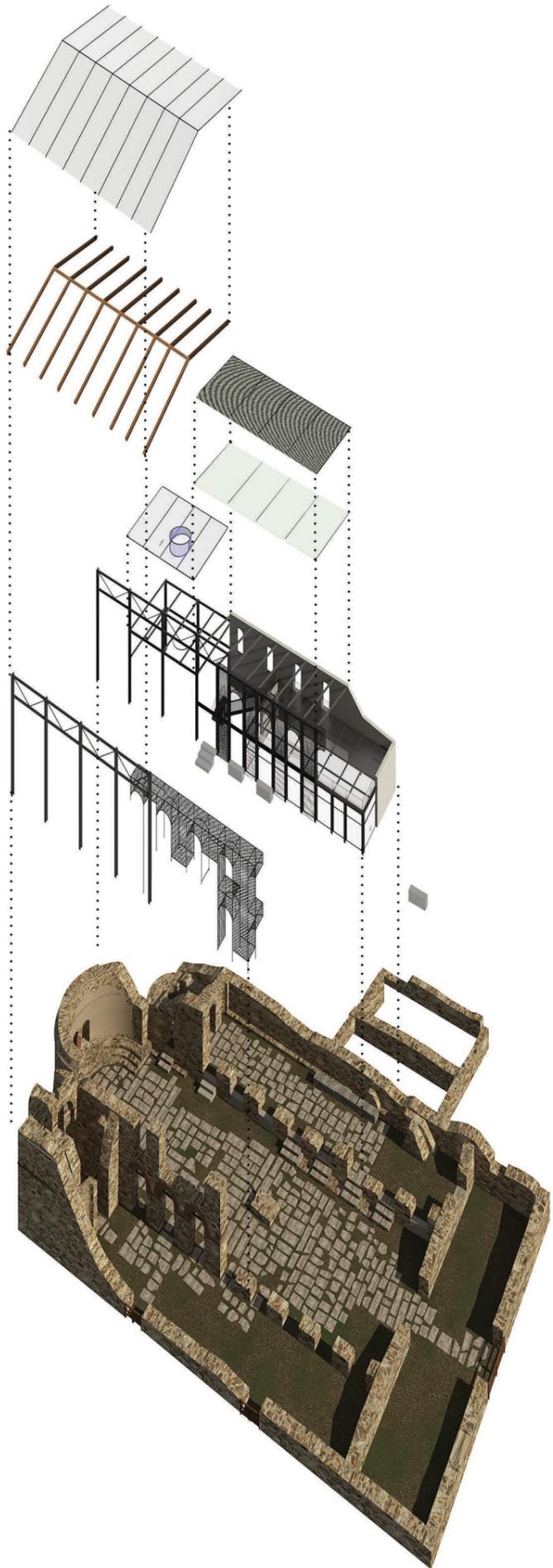

Συνολική άποψη του ναού από το βορρά

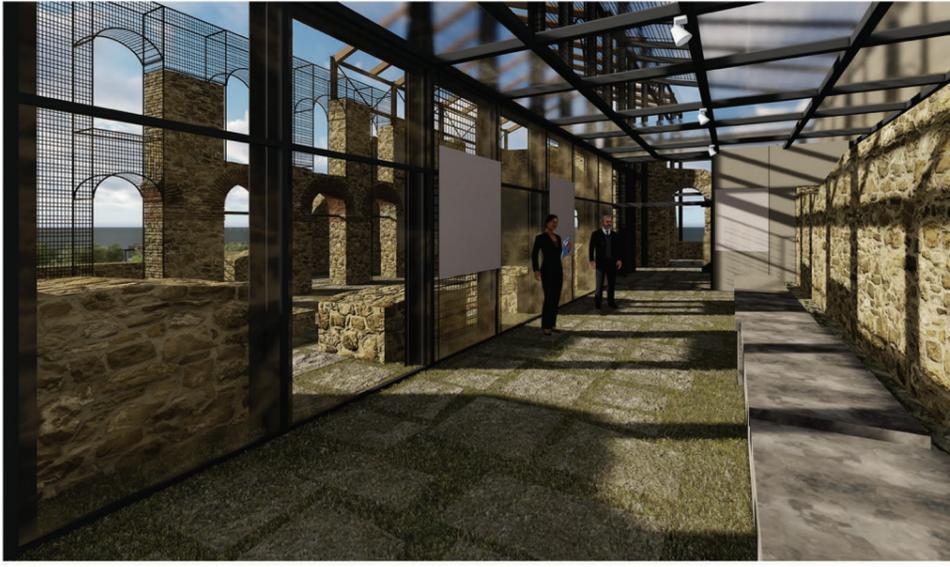
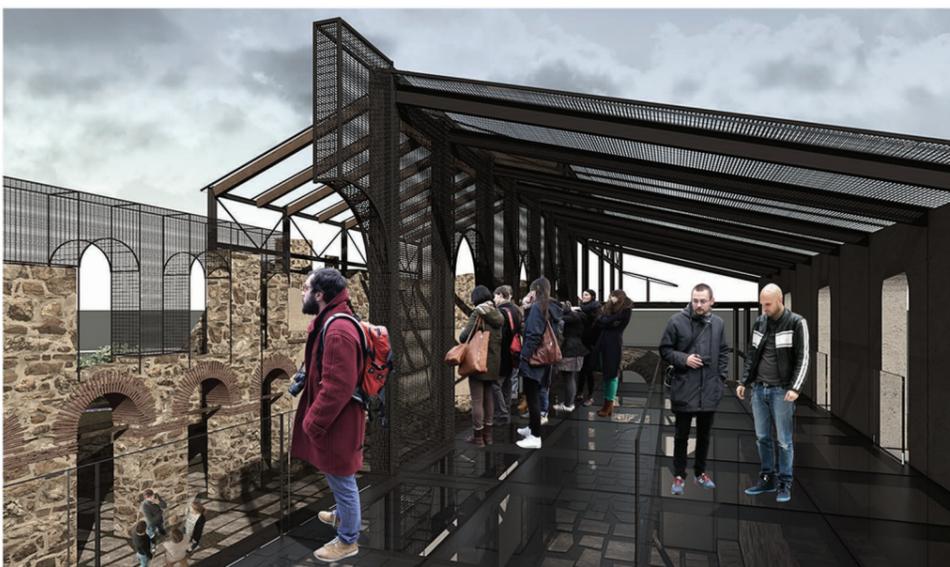

Εγκάρσια τομή προς το βόρειο κλίτος
Άποψη της κατασκευής από architectural wire mesh ως συνέχεια της βόρειας πεσσοστοιχίας

8. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

9. ΦΩΤΟΡΕΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ

10. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΜΑΚΕΤΑΣ

